

THE WORD OF TRUTH MINISTRY

Speciale studies 2

ISRAËL IN DE VERSTROOIING

Door John C. Ribbens

INHOUD

SCHEMA'S.....	2
INLEIDING.....	2
VOORWOORD.....	2
EEN VERDEELD KONINKRIJK EN ZIJN ZONDEN	3
HERSTEL GEPROFETEERD	4
DE BALLINGSCHAP VAN ISRAËL EN JUDA	5
DE EERSTE BALLINGEN VAN JUDA	7
HET BEELD IN DE DROOM VAN NEBUKADNESSAR.....	8
HET THEOCRATISCHE KONINKRIJK.....	9
ISRAËLS HOOP OP HERSTEL.....	12
AFRONDING VAN NEBUKADNESSARS DROOM	14
JERUZALEM VOOR DE TWEDE KEER VERWOEST	15
ISRAËL VANDAAG	15
SAMENVATTING.....	16

SCHEMA'S

- Schema 1: Het grote beeld, Daniël 2:31-35, Wereldmachten
- Schema 2: Koningen in Juda en Israël ten tijde van de ballingschappen
- Schema 3: De oude wereld rond 400 v.Chr.
- Schema 4: Het Christendom in de eerste eeuw

NB Deze schema's zijn in een afzonderlijk document opgenomen (*MSS02 - Schema's*), om het terugvinden te vergemakkelijken. We raden u aan ze te printen, zodat u de tekst hierin gemakkelijker kunt volgen.

INLEIDING

Deze studie is opgedragen aan de nagedachtenis van wijlen Otis Q. Sellers, aan wiens voeten ik het voorrecht had om het profetische Woord te leren waarderen. In het jaar 1947 deed de Geest van God hem inzien dat er een tijd in het verschieft lag waarin God Israël in de woestijn zou leiden om tot haar hart te spreken. De grote holocaust van de Joden van 1933 tot 1945 deed niets af aan zijn geloof in een tijd waarin God hen uit de volken zou leiden en hen zou verzamelen uit de landen waaronder zij momenteel verstrooid zijn en hen in de band van het verbond zou brengen. Het besef van deze hoop bracht hem tot het inzicht dat dit niet mogelijk zal zijn zonder de goddelijke aanvaarding van de heerschappij. Zijn toewijding aan de studie van het onfeilbare Woord van God werd beloond met zijn ontdekking dat het volgende in Gods plan voor de mensheid een periode is van Gods heerschappij voorafgaand aan de parousia van Christus. Duizenden mannen, vrouwen en jongeren zijn in staat gesteld om te leren over en zich te verheugen in de beloning van zijn arbeid. Dit geldt ook voor mijn kinderen en hun gezinnen die op een dag zullen leven om "de grootheid van Zijn heerschappij en vrede" te zien (Jes.9:5-6).

VOORWOORD

Een van de meest buitengewone perioden van de Bijbelse geschiedenis in het leven van Gods uitverkoren volk Israël liep vanaf de scheuring van het koninkrijk in 931 v.Chr. tot en met de ballingschap van de Israëlieten die eindigde rond 493 v.Chr. Dit geldt ook voor Joodse families die gedurende 185 jaar de bittere jaren van ballingschap in het land Babylon hadden meegemaakt. In die jaren leefden ze gedwongen buiten hun beloofde land en verwijderd van hun heilige stad Jeruzalem, die door Nebukadnessar in een puinhoop was veranderd. Tijdens hun ballingschap waren zij niet in staat hun door God geschonken erediens te beoefenen, omdat zij geen tempel, priesterschap en offers hadden en omdat zij hun heilige dagen niet in acht konden nemen. Ze vormden synagogen en probeerden de Mozaïsche wet te volgen, terwijl ze treurden om Jeruzalem en de tempel.

God had hen niet in de steek gelaten, maar Hij liet hen begrijpen dat er na de vurige oven van het beroofd zijn van hun oude land er een periode in Gods geschiedenis voor hen lag, waarin alle heerlijke beloften vervuld zouden worden betreffende haar herstel en verzameling uit de natiën. Zij keken uit naar die toekomst en naar de glorieuze dag waarop Israël de zegeningen van Gods ingreep tijdens het geopenbaarde koningschap van God zal genieten. Eindelijk zouden de zegeningen van de Abrahamitische, Palestijnse, Davidische en nieuwe verbonden worden verwezenlijkt in het leven van een volk dat voorbestemd was om "het Israël Gods" te worden. Deze studie neemt ons mee op die reis. Dit is wat God hierover zegt: "Sta op, word verlicht, want uw licht komt en de heerlijkheid des HEREN gaat over u op" (Jes.60:1).

ISRAËL IN DE VERSTROOIING

Door John C. Ribbens

EEN VERDEELD KONINKRIJK EN ZIJN ZONDEN

De meeste Bijbelgeleerden zijn het erover eens dat het volk Israël verdeeld werd na de dood van Salomo rond 931 voor Christus. Gedurende 80 jaar voorafgaand aan de scheuring van het koninkrijk, bloeiden de twaalf stammen van Israël op als een verenigd volk onder de koningen David en zijn zoon Salomo. De verdeling van het volk is terug te voeren op het feit dat het hart van Salomo door zijn vele vrouwen die afgoden aanbaden van de Here God van Israël werd afgewend (I Koningen 11:9)¹. “Het geschiedde namelijk, toen Salomo oud geworden was, dat zijn vrouwen zijn hart meevoerden achter andere goden, zodat zijn hart de HERE, zijn God, niet volkomen was toegewijd gelijk dat van zijn vader David” (I Koningen 11:4). Ten gevolge van deze afvalligheid “zeide de HERE tot Salomo: Omdat het zo met u gesteld is, dat gij mijn verbond en mijn inzettingen, die Ik u geboden had, niet in acht genomen hebt, zal Ik voorzeker het koninkrijk van u afscheuren en het uw knecht geven. Maar bij uw leven zal Ik dat niet doen, ter wille van uw vader David; uit de hand van uw zoon zal Ik het afscheuren. Evenwel zal Ik niet het gehele koninkrijk afscheuren, één stam zal Ik aan uw zoon geven ter wille van mijn knecht David en ter wille van Jeruzalem, dat Ik verkoren heb” (I Koningen 11:11-13).

Salomo's falen om het verbond en de inzettingen te houden, deed de grote beloften die God overvloedig over het volk had uitgestort, niet teniet. Gods besluit dat Israël een groot volk moest worden (Gen.12:2) bleef in stand. Sprekend door Mozes liet God weten: “Zó zult gij zeggen tot het huis van Jakob en meedelen aan de Israëlieten: gij hebt gezien, wat Ik de Egyptenaren heb aangedaan, en dat Ik u op arendsvleugelen gedragen en tot Mij gebracht heb. Nu dan, indien gij aandachtig naar Mij luistert en mijn verbond bewaart, dan zult gij uit alle volken Mij ten eigendom zijn, want de ganse aarde behoort Mij. En gij zult Mij een koninkrijk van priesters zijn en een heilig volk” (Ex.19:3-6). Deze woorden zijn bevestigd door Petrus: “Gij echter zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterschap, een heilige natie, een volk (Gode) ten eigendom, om de grote daden te verkondigen van Hem, die u uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht: u, eens niet zijn volk, nu echter Gods volk” (I Petr.2:9-10). Mozes had eerder gezegd: “Immers welk groot volk is er, waaraan de goden zó nabij zijn als de HERE, onze God, telkens als wij tot Hem roepen? En welk groot volk is er, dat inzettingen en verordeningen heeft zo rechtvaardig, als heel deze wet, die ik u heden voorleg?” (Deut.4:7-8).

Dit getuigenis maakt het zonneklaar dat God dit volk op bijzondere wijze heeft gezegend met enorme geestelijke zegeningen. Geen enkel volk op aarde kan zich in deze tijd op zulke zegeningen beroemen. Elke poging van de kant van een individu of een religieuze organisatie om deze beloofde zegeningen voor het volk Israël te verminderen of te verwerpen, is een aanval op het karakter en de eerlijkheid van een rechtvaardige en waarachtige God. Als je de unieke en bijzondere positie van de bediening van het volk van Israël in het plan en het doel van God verwerpt, schiet je tekort in het geloven van het geïnspireerde Woord van God. De realisatie van Gods plan om het volk Israël te verlossen en te herstellen, zal een ongekende invloed hebben op elk volk op aarde in het Koninkrijk van God. Vanaf het moment dat God besloot het koninkrijk van Salomo's nageslacht te splitsen, werd Israël verdeeld in tien noordelijke stammen, in het land Samaria waarvan de hoofdstad Samaria was, terwijl de twee getrouwe stammen Juda en Benjamin woonden in het land Juda en Jeruzalem, de plaats van het huis van God, als hun hoofdstad behielden.

Na de dood van Salomo **“werd [hij] begraven in de stad van zijn vader David; zijn zoon Rechabeam werd koning in zijn plaats”** (I Koningen 11:43). Voor zijn dood koos Salomo een jonge man uit, Jerobeam

¹ Tenzij anders vermeld, zijn de citaten uit de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap 1951.

genaamd, en maakte hem heerser over de gehele lichte van het huis van Jozef. “Toen Jerobeam eens in die tijd uit Jeruzalem was gegaan, ontmoette hem onderweg de profeet Achia, de Siloniet, bekleed met een nieuwe mantel. En die beiden waren alleen op het veld. Toen greep Achia de nieuwe mantel die hij droeg, en scheurde die in twaalf stukken; hij zeide tot Jerobeam: Neem voor u tien stukken, want zo zegt de HERE, de God van Israël: zie, Ik ga het koninkrijk van Salomo afscheuren, en Ik geef u de tien stammen - maar één stam zal voor hem zijn, ter wille van mijn knecht David en van Jeruzalem, de stad die Ik uit alle stammen van Israël verkoren heb... Maar Ik zal het koninkrijk uit de hand van zijn zoon nemen, en u (Jerobeam) de tien stammen geven. Aan zijn zoon zal Ik echter één stam geven, opdat mijn knecht David altijd een lamp voor mijn aangezicht hebbe in Jeruzalem, de stad die Ik Mij verkoren heb om mijn naam daar te vestigen” (I Koningen 11:28-32; 35-36). Met deze gerechtelijke actie koos God ervoor om de twaalf stammen van Israël te verdelen in de tien noordelijke stammen en de overige twee getrouwe stammen, voor ons geïdentificeerd in I Koningen 12:23 als “heel het huis van Juda en Benjamin”.

In de daaropvolgende jaren kwamen de tien noordelijke stammen bekend te staan als Efraïm Israël, of eenvoudig Israël. Dit wordt duidelijk gemaakt in Hosea 1:2-4, waar de Heer de profeet Hosea opdroeg: “Ga heen, neem u een ontuchtige vrouw en kinderen uit een ontuchtige geboren, want het land wendt zich in schandelijke ontucht van de HERE af. Toen ging hij heen en huwde Gomer, de dochter van Diblaïm, en zij werd zwanger en baarde hem een zoon. De HERE zeide tot hem: Noem hem Jizreël, want het zal niet lang meer duren of Ik zal de bloedschuld van Jizreël bezoeken aan Jehu's huis, en een einde maken aan het koninkrijk van het huis Israëls.” Deze woorden geven aan dat de ballingschap van de tien stammen aanstaande was. Belangrijk is op te merken dat de profeet Hosea een tijdgenoot was van Uzziā, Jotam, Achaz en Hizkia, koningen van de zuidelijke provincie Juda. Hosea's profetie had betrekking op de periode van 688 tot 614 v.Chr. Bij de geboorte van zijn zoon werd deze Jizreël genoemd, naar de stad waar Jehu zijn bloedige wreedheid botvierde (II Koningen 10:1-14). Hierna werd de ontuchtige vrouw, Gomer, opnieuw zwanger en baarde een dochter, Lo-Ruchama genaamd, wat symboliseert dat God zich “voortaan niet meer over het huis Israëls [zal] ontfermen, dat Ik hun iets vergeven zou” (Hos.1:6). De geboorte van dit kind was een waarschuwing voor de dreigende ballingschap van de tien stammen van Israël, die plaatsvond in 678 v.Chr. Ik raad de lezer aan om het schema met de titel “Koningen in Juda en Israël ten tijde van de ballingschappen”, **Schema 2**, te raadplegen. Na de geboorte van Jizreël werd Gomer opnieuw zwanger en baarde een zoon. Toen zei God: “Noem hem Lo-Ammi, want gij zijt mijn volk niet en Ik zal de uwe niet zijn” (Hos.1:8-9).

HERSTEL GEPROFETEERD

Hoewel de onheilspellende gebeurtenis van Israëls ballingschap aanstaande was, bleef de hoop op het herstel van het volk altijd duidelijk aanwezig. In de woorden van de profeet Hosea lezen we deze belangrijke uitspraak van God: “Eens echter zullen de kinderen Israëls talrijk wezen als het zand der zee, dat niet te meten of te tellen is. En ter plaatse waar tot hen gezegd wordt: Gij zijt mijn volk niet - zullen zij genoemd worden kinderen van de levende God. Dan zullen de kinderen van Juda en de kinderen van Israël zich bijeen scharen, één hoofd over zich stellen, en optrekken uit het land; want groot zal de dag van Jizreël zijn” (Hos.1:11). Dit gedeelte levert een duidelijk bewijs dat God zijn toewijding aan het volk Israël niet was vergeten. Hoewel Israël een verdeeld volk was geworden, heeft God bepaald dat deze twaalf stammen hersteld en weer bijeengebracht zullen worden om hun rol te vervullen als “een heilige natie”, een speciaal volk dat bestemd was om “om de grote daden te verkondigen van Hem, die u uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht” (I Petr.2:9). God onderwees hem met het teken dat aan de profeet Ezechiël werd gegeven, toen hij zei: “Zo zegt de Here HERE: zie, Ik haal de Israëlieten weg uit de volken naar wier gebied zij gegaan zijn; Ik zal hen van alle kanten bijeenverzamen en hen naar hun land brengen. En Ik zal hen tot één volk maken in het land, op de bergen Israëls, en één koning zal over hen allen koning zijn; niet langer zullen zij twee volken zijn en niet langer verdeeld in twee koninkrijken” (Ezech.37:21-22). Deze overduidelijke woorden bieden de verzekering van de eenwording van het volk Israël. Het verbazingwekkende is dat al vóór de eerste ballingschap van Israël (Efraïm Israël) “naar Assur en ... naar

Chalach, Chabor, de rivier van Gozan en de steden der Meden” (II Kon.18:9) de profeten schreven over het toekomstige herstel en de bijeenverzameling van Israël. Hosea 2:14-23 maakt heel duidelijk dat God grote plannen voor hen heeft, door te spreken over de tijd dat Hij “haar [zal] lokken, en haar leiden in de woestijn (de plaats van afzondering voor Hem), en spreken tot haar hart... als in de dagen van haar jeugd.” Op die dag zal God “boog en zwaard en oorlogstuig in het land verbreken, en hen veilig doen wonen.” (Hos.2:14-23). Deze woorden staan in schril contrast met de vele eeuwen van geweld en oorlog die deze mensen en hun land hebben geteisterd. Jesaja verkondigde: “Van geen geweld zal in uw land meer gehoord worden, van verwoesting noch verderf in uw gebied; en gij zult uw muren Heil noemen en uw poorten Lof” (Jes.60:18). Op die glorieuze dag van haar herstel zal God zeggen tegen hen die niet Mijn volk waren: “Gij zijt mijn volk. En hij zal zeggen: Mijn God!” (Hos.2:22).

Er zijn zesentwintig eeuwen verstreken sinds de profeet deze woorden schreef, maar ze zijn vandaag de dag nog net zo reëel als toen ze voor het eerst werden opgetekend. Met het oog op de toekomst verkondigde Hosea: “Want vele dagen zullen de Israëlieten blijven zitten zonder koning en zonder vorst, zonder offer en zonder gewijde steen, zonder efod of terafim. Daarna zullen de Israëlieten zich bekeren, en de HERE, hun God, zoeken, en David, hun koning, en bevende komen tot de HERE en tot zijn heil - in de dagen der toekomst (letterlijk: ‘in het laatst der dagen’)” (Hos.3:4-5). God zal Zijn volk zeker niet teleurstellen. Over dat “laatste der dagen” (Hebr. ‘acharit hayyamim) wordt ook gesproken in Jesaja 2:2 en Micha 4:1. Ze hebben betrekking op een tijd waarin er een samenvloeiing zal zijn van heel Gods profetische woord, gericht op het herstel en de wederoprichting van het volk Israël. Omdat God niet aan tijd gebonden is, staat het Hem vrij om de volgorde van de vervulling van elke profetische gebeurtenis te bepalen. In de woorden van Salomo staat: “Het is Gods eer een zaak te verbergen, maar der koningen eer een zaak uit te vorsen” (Spreuken 25:2).

DE BALLINGSCHAP VAN ISRAËL EN JUDA

Vanaf de troonsbestijging van Rechabeam na de dood van zijn vader Salomo, de zoon van David, tot koning Hizkia regeerden dertien koningen over Juda. Vanaf Jerobeam, de koning van Israël, regeerden er achtereenvolgens zeven koningen (zie Appendix 77 van de *Companion Bible*). De laatste van deze koningen die in Samaria regeerde, was een man die Hosea heette. Hij volgde Pekach op, de zoon van Remaljahu die twintig jaar lang over Israël had geregeerd in Samaria. Net als veel van zijn voorgangers deed hij wat kwaad was in de ogen van de Heer door niet af te wijken van de zonden van Jerobeam, de zoon van Nebat, die Israël liet zondigen (II Kon.15:27-28). Hosea, de zoon van Ela, regeerde negen jaar in Samaria, en “Hij deed wat kwaad is in de ogen des HEREN, echter niet zoals de koningen van Israël die vóór hem geweest waren” (II Kon.17:1-6). Hij besteeg de troon in 687 voor Christus en regeerde tot 678 voor Christus. “In het derde jaar van Hosea, de zoon van Ela, de koning van Israël, werd Hizkia koning, de zoon van Achaz, de koning van Juda” (II Kon.18:1). De regering van Hizkia ontmoedigde sterk de aanbidding van afgoden in Juda. Zoals de Schrift over hem zegt, “Hij vertrouwde op de HERE, de God van Israël; na hem was zijns gelijke niet onder al de koningen van Juda; noch ook onder hen die vóór hem geweest waren” (II Kon.18:1-6). Tijdens zijn regering genoot het volk van Juda een ongekennde geestelijke opleving en een besef van de nabijheid van de Heer (II Kon.18:4-7, II Kron.29:3-30:27). Zo werd Israël vanaf 678 v.Chr. in ballingschap weggevoerd, waarin ze verbleven totdat de zuidelijke twee stammen gevankelijk naar Babylon werden weggevoerd, wat het begin markeerde van de 70 jaar waarover de profeet Jeremia sprak (Jer.29:10-14).

Het is belangrijk te beseffen dat “In het vierde jaar van koning Hizkia - dat is het zevende jaar van Hosea, de zoon van Ela, de koning van Israël - (...) Salmanassar, de koning van Assur, op(trok) tegen Samaria en sloeg het beleg ervoor. Men nam het in na verloop van drie jaren; in het zesde jaar van Hizkia - dat is het negende jaar van Hosea, de koning van Israël - werd Samaria ingenomen” (II Kon.18:9-10). Dat markeert de datum waarop Samaria in ballingschap werd gevoerd. Let erop dat het zesde jaar van de regering van koning Hizkia, de koning van Juda, in de tijd overeenkomt met het negende jaar van Hosea, de noordelijke koning van Israël, toen de tien noordelijke stammen in Samaria in ballingschap gingen (II Kon.17:6). Door de duur van de regering van elk van de koningen van Juda in een tabel te zetten, te beginnen met

Rechabeam, de zoon van Salomo in het jaar 931 v.Chr., kunnen we ongeveer het jaar bepalen waarin de tien noordelijke stammen in Assyrische ballingschap gingen. Het aantal jaren vanaf de tijd dat Rechabeam begon te regeren tot het zesde jaar van koning Hizkia is 254. Dit houdt in dat Salmanassar, de koning van Assyrië, Israël in 678 v.Chr. in ballingschap voerde. Dus, beginnend in 678 v.Chr., werd Israël in ballingschap gevoerd, waarin ze 115 jaar verbleven tot de tijd dat de twee stammen van het zuidelijke deel van Juda gevankelijk werden weggevoerd van Jeruzalem naar Babylon, wat het begin markeerde van de 70 jaar waarvan gesproken is door de profeet Jeremia (Jer.29:10-14). In het bijgevoegd **Schema 2**, "Koningen in Juda en Israël ten tijde van de ballingschappen", tonen we een overzicht van de koningen die regeerden tijdens deze machtsovergang van de dagen vóór de ballingschap naar de dagen na de ballingschap, dus vanaf dat Israël in ballingschap ging tot de terugkeer uit de ballingschap van alle twaalf stammen.

De duur van de ballingschap van de tien noordelijke stammen kan worden bepaald door het tijdsinterval tussen het moment dat Israël in ballingschap ging en het begin van de ballingschap van de twee zuidelijke stammen van Juda. Dit kan worden vastgesteld door II Kronieken 36:11-21 te onderzoeken. Na de dood van koning Hizkia regeerde zijn zoon Manasse in zijn plaats. Beginnend met de regering van Manasse regeerden achtereenvolgens zeven koningen in Juda. Dit zijn Amon, Josia, Joachaz, Jojakim, Jojakin en Sedekia. Het was tijdens de drie maanden durende regering van Jojakin dat Nebukadnessar, de koning van Babel, optrok tegen Jeruzalem en het belegerde (II Koningen 24:10). Het was in het achtste jaar van Jojakins regering dat de koning van Babylon Jojakin naar Babylon voerde, tezamen met de moeder van de koning, zijn dienaren, de vrouwen van de koning, zijn vorsten, zijn officieren en de machtigen van het land (II Koningen 24:12,15). Hij werd opgevolgd door Sedekia, wiens regering in 555 v.Chr. begon.

Hij regeerde 11 jaar in Jeruzalem (II Kron.36:11). **"In het negende jaar van zijn regering... rukte Nebukadnessar, de koning van Babel, ... op tegen Jeruzalem op en sloeg het beleg erom... Zo werd de stad belegerd tot het elfde jaar van koning Sedekia"** (II Kon.25:1-2). Dit komt overeen met 544 v.Chr., het einde van zijn heerschappij en dit verslag wordt bevestigd in Jeremia 39:1-2, waar gezegd wordt: "in het negende jaar van Sedekia, de koning van Juda, in de tiende maand, was Nebukadnessar, de koning van Babel, met zijn gehele leger naar Jeruzalem gekomen om het te belegeren; in het elfde jaar van Sedekia, in de vierde maand, op de negende van de maand, werd een bres in de stad geslagen." Er zijn twee belangrijke feiten waar aandacht aan besteed moet worden. Een daarvan is dat de duur van het beleg minstens twee jaar duurde en niet het hele land Juda betrof.

Let ook op het feit dat Jeremia spreekt over de mensen die niet in ballingschap zijn gegaan en met groot lichamelijk lijden te maken zouden krijgen (Jer.29:16). We houden rekening met het feit dat "in het zesde jaar van Hizkia - dat is het negende jaar van Hosea, de koning van Israël - Samaria werd ingenomen" (II Kon.18:10). Zij werden door de Assyrische koning Salmanassar meegenomen (II Kon.17:3) en bleven in ballingschap tot het elfde jaar van Sedekia, toen Nebukadnessar koning Sedekia naar Babylon bracht. Zo kunnen we de duur van de ballingschap van de tien stammen van Israël vaststellen. Hizkia regeerde 23 jaar nadat Israël in ballingschap was gevoerd. We kunnen nu bepalen hoe lang Israël in ballingschap werd gehouden tot het tijdstip waarop de twee overgebleven stammen uit Jeruzalem zich bij haar zouden voegen. Het totaal aantal jaren is 132. Aangezien Israël in het jaar 678 v.Chr. in ballingschap ging, komt de totale tijdsduur van de gevangenschap van Israël en Juda uit op 185 jaar. Dit zou de formele vrijlating betekenen van allen in die ballingschap werden gehouden in het jaar 493 voor Christus. **Schema 2**, "Koningen in Juda en Israël ten tijde van de ballingschappen", laat wat ik beschouw als een Bijbelse chronologie zien, gebaseerd op het bewijs dat door het onfeilbare Woord van God wordt geleverd. Ik laat het aan de lezer over om de juistheid van het aantal jaren waarover in de boeken Koningen en de Kronieken wordt gesproken, te bevestigen. Hoewel de precieze data die ik in mijn schema's heb laten zien in twijfel kunnen worden getrokken, is hun relatie met de waarheden die betrekking hebben op het verleden, het heden en de toekomst van het Israël van God van groter belang. Hetzelfde **Schema 2**, "Koningen in Juda en Israël ten tijde van de ballingschappen", laat een overzicht zien van de koningen die regeerden tijdens deze machtsovergang, van de dagen vóór de ballingschap tot de dagen na de ballingschap, toen Israël in ballingschap ging en daaruit terugkeert, bestaande uit alle twaalf stammen.

De geschriften van Jeremia en Ezechiël maken duidelijk dat de ballingen niet aan veel onderdrukking waren onderworpen. Dat wordt geïllustreerd in Jeremia, waar wordt gezegd: **“Zo zegt de HERE der heerscharen, de God van Israël, tot al de ballingen die uit Jeruzalem naar Babel in ballingschap zijn weggevoerd: Bouwt huizen en woont daarin, legt tuinen aan en eet de vrucht daarvan; neemt vrouwen en verwekt zonen en dochters, neemt vrouwen voor uw zonen en geeft uw dochters aan mannen, opdat zij zonen en dochters baren; vermeerdert daar en vermindert niet. Zoekt de vrede voor de stad waarheen Ik u in ballingschap heb doen wegvoeren, en bidt voor haar tot de HERE, want in haar vrede zal uw vrede gelegen zijn”** (Jer.29:4-7). Hoewel deze woorden tot Juda zijn gericht, is het redelijk te veronderstellen dat ze net zo goed van toepassing waren op alle Israëlieten die in ballingschap zijn gevoerd. Het leven in ballingschap bestond niet uit ontberingen, maar was waarschijnlijk een verbetering ten opzichte van hun leven in Palestina. De Joden hadden nog steeds de diensten van het priesterschap en zelfs zonder tempel hielden zij zich zoveel mogelijk aan vele van de rituelen van de wet.

Zo ontwikkelden zij de praktijk om op de sabbat bijeen te komen voor gebed en het lezen van de Schriften die sommigen hadden meegenomen in de ballingschap. Er kan weinig twijfel over bestaan dat de instelling van de synagoge een product was van de ballingschap. Niettemin kon de ware Israëliet nooit worden verzoend met de cultuur van Babylon met zijn vele goden. De verbanning uit Palestina was de voornaamste oorzaak van hun ellende; beroofd te worden van de tempel stond bijna gelijk aan verstoeten worden door de Heer. Een psalmist zei: **“Aan Babels stromen, daar zaten wij, ook weenden wij, als wij Sion gedachten. Aan de wilgen aldaar hingen wij onze citers;... Indien ik u vergete, o Jeruzalem, zo vergete (mij) mijn rechterhand; mijn tong kleve aan mijn verhemelte, als ik uwer niet gedenk, als ik Jeruzalem niet verhef boven mijn hoogste vreugde”** (Ps.137:1-2, 5-6).

DE EERSTE BALLINGEN VAN JUDA

Hierna volgde een aaneenschakeling van wereldheersers die niet alleen een overheersende invloed zouden hebben op elke natie op aarde, maar ook op het volk Israël. **“In het derde jaar der regering van Jojakim, de koning van Juda, kwam Nebukadnessar, de koning van Babel, naar Jeruzalem en belegerde het”** (Daniël 1:1). Het derde jaar van Jojakim zou 563 v.Chr. zijn geweest. Weinig is er bekend over Daniël, een van de ballingen, behalve wat men kan opmaken uit het boek dat zijn naam draagt. Hij werd acht jaar voor Ezechiël naar Babylon gebracht. Hij was geen priester zoals Ezechiël en Jeremia, maar hij was een van “de knapen zonder enig gebrek, schoon van uiterlijk, ervaren in allerlei wijsheid, in het bezit van kennis, met inzicht in wetenschap” (Dan.1:4). Zijn aanwezigheid in Babylon, in het paleis van de koning, was geen louter toeval. God handelde op basis van dit belangrijke feit dat Zijn volk Israël zijn bevoorrechte positie had verbeurd en, in ieder geval op dat moment, dat God hen van hun naam als Zijn volk had ontdaan. Van nu af aan werden zij “Lo-Ammi” (niet Mijn volk). Het gevolg van Israëls afvalligheid was het verrassende feit dat de heerschappij die God in Israël had gevestigd en die vergezeld ging van het zichtbare teken van Zijn tegenwoordigheid, de *SHEKINAH*²-glorie, vanaf nu niet meer zou bestaan. Niettemin, meer dan 200 jaar nadat Juda “Lo-Ammi” was geworden, kon de laatste profeet, Maleachi, over hen die de Heer vreesden zeggen: “Zij zullen Mij ten eigendom zijn, zegt de HERE der heerscharen, op de dag die Ik bereiden zal. En Ik zal hen sparen, zoals iemand zijn zoon spaart, die hem dient.” Beginnend in het vierde jaar van Jojakim, de zoon van Josia, de koning van Juda, dat was het eerste jaar van Nebukadnessar, de koning van Babel, zei de profeet Jeremia tot heel het volk Juda, en tot al de inwoners van Jeruzalem: “Van het dertiende jaar van Josia, de zoon van Amon, de koning van Juda, tot op deze dag, drieëntwintig jaren lang, is het woord des HEREN tot mij gekomen en heb ik tot u gesproken... dat gehele land [zal] tot een oord van puinhopen, tot een woestij worden. Deze volken nu zullen de koning van Babel dienstbaar zijn zeventig jaren” (Jer.25:1-3,11).

² *SHEKINAH* is een term die niet in de Schrift voorkomt. Het is gebruikt (o.a. in de Talmoed) als aanduiding voor de ‘aanwezigheid van God’. (vert.)

Deze “zeventig jaar”, waarnaar hier en in II Kronieken 36:21 wordt verwezen, is de vervulling van Leviticus 26:32-36. Een jaar later, “In het derde jaar der regering van Jojakim, de koning van Juda, kwam Nebukadnessar, de koning van Babel, naar Jeruzalem en belegerde het” (Dan.1:1). Jeremia's profetie ging spoedig in vervulling. “In het eerste jaar van Kores, de koning van Perzië, wekte de HERE, opdat het woord des HEREN, door Jeremia verkondigd, zou worden voltrokken, de geest van Kores, de koning van Perzië, op, om door zijn gehele koninkrijk, ook in geschrifte, deze oproep te doen uitgaan: Zo zegt Kores, de koning van Perzië: alle koninkrijken der aarde heeft de HERE, de God des hemels, mij gegeven en Hij heeft mij opgedragen Hem een huis te bouwen in Jeruzalem, in Juda.” (II Kron.36:22-23).

Dit was de vervulling van het woord van de Heer door de profeet Jeremia: “Want zo zegt de HERE: Neen, als voor Babel zeventig jaren voorbij zullen zijn, dan zal Ik naar u omzien en mijn heilrijk woord aan u in vervulling doen gaan door u naar deze plaats terug te brengen” (Jer.29:10). Dit moet het jaar 536 v.Chr. zijn geweest, gekenmerkt door het begin van een verschuiving in de wereldregering van Babylon naar Medo-Perzië. De bevestiging van deze proclamatie van Kores, de koning van Perzië, opdat het woord van de Heer door de mond van Jeremia vervuld zou worden, vinden we in Ezra 1:1-2. Het is niet mijn bedoeling om in deze studie te proberen de woorden van Ezra uit te leggen; dat zou een afzonderlijke studie op zich inhouden. De Darius waarover in Daniël 9:1-2 wordt gesproken, is klaarblijkelijk Kores, over wie in Ezra 1:1 wordt gesproken. Het was tijdens het eerste jaar van de regering van Kores dat Daniël “in de boeken [lette] op het getal van de jaren, waarover het woord des HEREN tot de profeet Jeremia gekomen was, dat Hij over de puinhopen van Jeruzalem zeventig jaar zou doen verlopen” (Dan.9:2).

Nadat we deze belangrijke uitspraken hebben gedaan, kunnen we nu verdergaan met de zeer belangrijke gebeurtenissen die door God werden geopenbaard toen Daniël zich voorbereidde om aan Nebukadnessar zijn droom te vertellen.

HET BEELD IN DE DROOM VAN NEBUKADNESSAR

De koning was erg verontrust door een droom waarvan hij zich de details niet kon herinneren. Daarom had hij de geleerden, de astrologen, de tovenaars en de Chaldeeën bevolen zijn droom uit te leggen (Dan.2:1-2). Hij kon hun geen bijzonderheden geven, maar werd niettemin woedend op hen en beval alle wijzen in Babylon ter dood te brengen. Dat betrof ook Daniël en toen hij daarvan hoorde, ging Daniël naar de overste van de lijfwacht van de koning en vroeg: “Waarom is dit strenge bevel door de koning uitgevaardigd?” Daniël zocht toen de tegenwoordigheid van de koning op “en verzocht, dat deze hem enige tijd zou gunnen om de uitlegging aan de koning te kennen te geven” (Dan.2:15). Daniël en zijn vrienden smeekten de barmhartigheid van God af opdat ze niet zouden sterven. “Toen werd de verborgenheid aan Daniël in een nachtgezicht geopenbaard “ (Dan.2:19). Nadat Daniël het vermogen van wijzen, bezweerders, geleerden en waarzeggers om de droom te openbaren aan de kaak had gesteld, zei Daniël tegen de koning: “Maar er is een God in de hemel, die verborgenheden openbaart; Hij heeft de koning Nebukadnessar bekendgemaakt wat in de toekomstige dagen (lett.: in het laatste der dagen) geschieden zal” (Dan.2:27-28).

Daarna volgde de uitleg van misschien wel de belangrijkste droom die in de Schrift is opgetekend. Tijdens de uitlegging van deze droom legde Daniël uit: “Gij, o koning, hadt een gezicht, en zie, er was een groot beeld! Dit beeld was hoog, en de glans ervan was buitengewoon; het stond vóór u, en de aanblik ervan was schrikwekkend. Het hoofd van dat beeld was van gedegen goud, zijn borst en armen waren van zilver, zijn buik en lendenen van koper, zijn benen van ijzer, zijn voeten deels van ijzer deels van leem. Terwijl gij bleef toezien, raakte, zonder toedoen van mensenhanden, een steen los, die het beeld trof aan de voeten van ijzer en leem en deze verbrijzelde; toen werden tegelijkertijd het ijzer, het leem, het koper, het zilver en het goud verbrijzeld, en zij werden gelijk kaf op een dorsvloer in de zomer, en de wind voerde ze mee, zodat er geen spoor meer van te vinden was; maar de steen die het beeld getroffen had, werd tot een grote berg, die de gehele aarde vulde” (Dan.2:31-35). Door de eeuwen heen hebben mensen ijverig geprobeerd de betekenis van deze majestueuze droom te begrijpen, maar ze waren verbijsterd door de

conclusie ervan. De betekenis van deze droom kan niet genoeg worden benadrukt. Het is van groot belang om de goddelijke uitleg van deze droom die aan Nebukadnessar is gegeven, zorgvuldig te overwegen. Het is belangrijk op te merken dat, beginnend met het hoofd van fijn goud, elk volgend element in dit beeld van afnemende waarde is.

Daniël zeide: **“Gij, o koning, koning der koningen, aan wie de God des hemels het koningschap, macht, sterkte en eer geschonken heeft”** (Dan.2:37). Nebukadnessar was ongetwijfeld niet alleen een zeer succesvolle heerser, maar genoot ook een ongeëvenaarde macht en prestige. De grootheid van deze man wordt geopenbaard in Daniël 5, waar Daniël tegen Belsassar zei: **“O koning, God, de Allerhoogste, heeft uw vader Nebukadnessar koninklijke macht, grootheid, eer en majesteit geschonken, en ten gevolge van de grootheid die Hij hem geschonken had, leefden alle volken, natiën en talen voor hem in vrees en beven; wie hij wilde, doodde hij, en wie hij wilde, liet hij leven; wie hij wilde, verhoogde hij, en wie hij wilde, vernederde hij”** (Dan.5:18-19).

Deze man, Nebukadnessar, was duidelijk een man die absolute macht bezat. Het was geen kwestie van zijn eigen bekwaamheid of enige speciale wijsheid die hij bezat. Hij symboliseerde de opperste macht die God aan één man had toegekend. Het absolute gezag dat aan deze man werd overgedragen, wordt duidelijk gemaakt in de woorden van Jeremia, die zei: **“Zo zegt de HERE der heerscharen, de God van Israël: Aldus zult gij tot uw heren zeggen: Ik heb de aarde, de mens en het gedierte, dat op het oppervlak der aarde is, door mijn grote kracht en mijn uitgestrekte arm gemaakt, en Ik geef ze aan wie het Mij goeddunkt. Nu heb Ik al deze landen in de macht van Nebukadnessar, de koning van Babel, mijn dienaar, gegeven; ja, zelfs het gedierte des velds heb Ik hem gegeven om hem dienstbaar te zijn; en alle volken zullen hem, zijn zoon en zijns zoons zoon dienstbaar zijn, tot de tijd ook voor zijn land komt, en ook dat door machtige volkeren en grote koningen dienstbaar gemaakt zal worden. Het volk en het koninkrijk nu, dat hem, Nebukadnessar, de koning van Babel, niet zal willen dienstbaar zijn en zijn hals niet zal willen voegen onder het juk van de koning van Babel, over dat volk zal Ik bezoeking doen met het zwaard, de honger en de pest, luidt het woord des HEREN, tot Ik hen volkomen in zijn macht zal hebben gebracht”** (Jer.27:4-8).

De uitoefening van de macht, het gezag en de heerschappij van deze natie markeerde het begin van een menselijk bestuur op het hoogtepunt van haar succes. Hoewel het slechts ongeveer 164 jaar duurde, markeerde dit het begin van de tijden van de heidenen. De symbolen die in het metalen beeld werden afgebeeld, vormden een opeenvolging van wereldrijken, die machtige politieke organisaties hadden en die achtereenvolgens op het toneel van de menselijke geschiedenis verschenen. Het is heel belangrijk om te onthouden als we de Bijbel bestuderen, dat profetie in feite de geschiedenis verklaart, maar de geschiedenis interpreteert de profetie nooit. De man die profetie begrijpt, kan de geschiedenis openen, maar het begrijpen van de geschiedenis zal hem alleen in staat stellen profetie uit te leggen. Terugkerend naar de droom, vervolgde Daniël zijn uitleg van het beeld, door de koning te vertellen: **“Doch na u zal een ander koninkrijk ontstaan, geringer dan het uwe; en, weer een ander, een derde koninkrijk, van koper, dat heersen zal over de gehele aarde”** (Dan.2:39). De opeenvolging van wereldheersers begon met het Babylonische rijk in 700 voor Christus, dat doorging tot ongeveer 493 voor Christus. Het is echter uiterst belangrijk te onderkennen dat met het opkomen van de daaropvolgende politieke wereldorganisaties, de wereldmachten die onder de natiën bestaan, tot op de huidige tijd zijn blijven bestaan. Ik heb geprobeerd dit deze gedachte duidelijk te maken in het bijgevoegde **Schema 1**, getiteld “Het Grote Beeld, Daniël 2:31-35, Wereldmachten”.

HET THEOCRATISCHE KONINKRIJK

Van het grootste belang is het feit dat deze opeenvolgende wereldmachten op het wereldtoneel zullen blijven verschijnen tot het moment waarop “de steen die het beeld getroffen had, tot een grote berg wordt, die de gehele aarde vult” (Dan.2:34-35). Zonder enige twijfel wijst dit op het komende koningschap van God, dat de hele mensheid en alle volken die op aarde leven zal overheersen in het geopenbaarde

Koninkrijk van God, dat zal volgen op deze huidige Bedeling van de Genade van God. Dan zal elke menselijke overheid, groot of klein, zich moeten onderwerpen aan de regering van God. Op dat moment in de plannen en bedoelingen van God verbrijzelt en verpulvert die steen, het symbool van goddelijke regering, het beeld. Alle naties moeten onderdanig zijn aan Jezus Christus, die de apostel Paulus beschrijft als, “welke te zijner tijd de zalige en enige Heerser zal doen aanschouwen, de Koning der koningen en de Here der Heren” (I Tim.6:15). In die tijd zal Jezus Christus de controle en het gezag over elke natie op aarde op zich nemen. De hele structuur van de naties zal radicaal worden getransformeerd. De Psalmist zegt: “Ik wil gewagen van het besluit des HEREN (Yahweh): Hij sprak tot mij: Mijn zoon zijt gij; Ik heb u heden verwekt. Vraag Mij en Ik zal volken geven tot uw erfdeel, de einden der aarde tot uw bezit. Gij zult hen verpletteren met een ijzeren knots, hen stukslaan als pottenbakkerswerk” (Ps.2:7-9).

Als gevolg van de aanvaarding van de macht en de heerschappij door God kunnen sommige volken ophouden te bestaan. Er kunnen nieuwe volken op het wereldtoneel verschijnen. Deze volken zullen blijven bestaan “totdat de tijden der heidenen zullen vervuld zijn” (Lucas 21:24). De tijden der heidenen zullen eindigen in de Dag des Heren. Geen enkel volk dat op die dag geprobeerd zal hebben Jeruzalem te verwoesten, zal worden toegestaan te blijven bestaan (Zach.12:9). “Allen, die zijn overgebleven van al de volken, die tegen Jeruzalem zijn opgerukt, zullen van jaar tot jaar heentrekken om zich neer te buigen voor de Koning, de HERE der heerscharen, en het Loofhuttenfeest te vieren” (Zach.14:16). Dit markeert de tweede komst van Christus en de dageraad van Zijn 1000-jarige regering op aarde (het Millennium). Elk obstakel voor de volken om deel te hebben aan de regering van Christus zal zijn verwijderd. Dit houdt in: “hij greep de draak, de oude slang, dat is de duivel en de satan, en hij bond hem duizend jaren, en hij wierp hem in de afgrond en sloot en verzegelde die boven hem, opdat hij de volkeren niet meer zou verleiden” (Openb.20:2-3).

Na ongeveer 164 jaar Babylonische heerschappij werd Darius koning over het rijk van de Chaldeeën en begon de Perzische heerschappij. De profetie van Daniël voorspelde deze nederlaag toen de koning (Nebukadnessar) sprak en zei: **“Is dit niet het grote Babel, dat ik gebouwd heb tot een koninklijke woonstede door de sterkte mijner macht en tot eer mijner majesteit?** Nog was dat woord in des konings mond, toen er een stem nederklonk uit de hemel: **U wordt aangezegd, o koning Nebukadnessar: het koningschap is van u geweken**” (Dan.4:30-31). Wat de koning niet had opgemerkt, was **“dat de Allerhoogste macht heeft over het koningschap der mensen en dat geeft aan wie Hij wil”** (Dan.4:32).

In het zilveren gedeelte van Nebukadnessars droom merken we op dat Darius de Meder tijdens de Medo-Perzische heerschappij macht aannam (Dan.5:31). Zijn verlangen om de regering van God te verkondigen en te bevestigen, werd door de koning verwoord in Daniël 6:25-28, “Daarna schreef koning Darius aan alle volken, natiën en talen, die de ganse aarde bewonen: Uw vrede zij groot!. Door mij wordt bevel gegeven, dat men in het gehele machtsgebied van mijn koninkrijk voor de God van Daniël zal vrezen en beven; want Hij is de levende God, die blijft in eeuwigheid; zijn koningschap is onverderfelijk en zijn heerschappij duurt tot het einde. Hij bevrijdt en redt, en doet tekenen en wonderen in hemel en op aarde, Hij, die Daniël uit de macht der leeuwen heeft bevrijd”. Deze Daniël was voorspoedig onder de regering van Kores de Pers. Het is duidelijk dat hier een godvrezende koning was die de grootheid van de God van Daniël erkende. In Daniël 6: 1 wordt ons verteld dat **“Darius, de Meder, het koningschap ontving, toen hij tweeënzestig jaar oud was”** Dr. E.W. Bullinger merkt in de Companion Bible op dat deze Darius, de Meder van Daniël 5:31, de Artaxerxes (de grote koning) is van Nehemia 2:1 en Ezra 6:14, en de Ahasveros van Esther 1:1. Hij beweert dat deze namen allemaal voor dezelfde persoon worden gebruikt. Deze man wordt ook geïdentificeerd als Astyages, wiens naam voorkomt op de Behistun-rots en de cilinder van Kores. Verder wordt opgemerkt dat “in het eerste jaar van Kores, de koning van Perzië (naar men zegt de zoon van Astyages en Esther), wekte de HERE, opdat het woord des HEREN, door Jeremia verkondigd, zou worden voltrokken, de geest van Kores, de koning van Perzië, op, om door zijn gehele koninkrijk, ook in geschrifte, deze oproep te doen uitgaan: **Zo zegt Kores, de koning van Perzië: alle koninkrijken der aarde heeft de HERE, de God des hemels, mij gegeven en Hij heeft mij opgedragen Hem een huis te bouwen in Jeruzalem, in Juda**” (Ezra 1:1-2). Deze woorden vinden hun bevestiging in de woorden van de brief die de profeet Jeremia vanuit Jeruzalem stuurde naar het overblijfsel van de oudsten, die gevankelijk werden

weggevoerd, en naar priesters, en naar de profeten, en naar heel het volk dat Nebukadnessar gevankelijk uit Jeruzalem naar Babel had weggevoerd (Jer.29:1). Daarin staat het volgende: **“Want zo spreekt de Heer, dat Ik na zeventig jaar in Babylon volbracht te zijn, u zal bezoeken en Mijn goed woord aan u zal volbrengen, door u naar deze plaats te doen terugkeren”** (Jer.29:10).

Dit was Gods verzekering aan het volk Israël dat God, na 70 jaar gevangen te zijn gehouden in het land Babylon, gevonden zou worden door deze ballingen en dat Hij hen uiteindelijk naar hun land zou terugbrengen. Ze zouden niet door God in de steek gelaten worden. **“Dan zal Ik Mij door u laten vinden, luidt het woord des HEREN, en in uw lot een keer brengen; dan zal Ik u verzamelen uit alle volkeren en van alle plaatsen waarheen Ik u verstoten heb, luidt het woord des HEREN, en u terugbrengen naar de plaats vanwaar Ik u in ballingschap heb doen wegvoeren”** (Jer.29:10-14).

Gedurende 70 jaar, beginnend met het jaar 563 v.Chr. en eindigend in 493 v.Chr., zouden deze gevangenen uit Jeruzalem ballingen blijven in het land Babylon. Maar de zonde en schuld van de duizenden die in het land Juda waren achterbleven, zouden enorm lichamelijk lijden veroorzaken, waaronder “het zwaard, de honger en de pest en Ik maak hen tot een schrikbeeld voor alle koninkrijken der aarde, tot een voorwerp van verwensing, van ontzetting, tot een aanfluiting en een smaad onder alle volken waarheen Ik hen verstoot, omdat zij niet naar mijn woorden gehoord hebben, luidt het woord des HEREN, waarmee Ik mijn knechten, de profeten, tot hen zond, vroeg en laat, zonder dat gij gehoord hebt, luidt het woord des HEREN” (Jer.29:16-19). God had hen gewaarschuwd voor de ernstige gevolgen waarmee zij te maken zouden krijgen als gevolg van hun afgoderij. Mozes had gezegd: “de HERE zal u onder de natiën verstrooien en gij zult met een klein getal overblijven onder de volken, bij wie de HERE u brengen zal. Dan zult gij daar goden dienen: werk van mensenhanden, hout en steen, die niet zien, noch horen noch eten noch ruiken” (Deut.4:23-28).

Nu verkondigt Jeremia: **“Hoort gij dan naar het woord des HEREN, o alle ballingen die Ik uit Jeruzalem naar Babel weggezonden heb! Zo zegt de HERE der heerscharen, de God van Israël, van Achab, de zoon van Kolaja, en van Sidkiah, de zoon van Maäseja, die in mijn naam vals profeteren: Zie, Ik geef hen in de macht van Nebukadnessar, de koning van Babel, die hen voor uw ogen ter dood zal brengen, zodat aan hen een vervloeking zal ontleend worden bij alle ballingen van Juda die in Babel zijn: De HERE doe met u als met Sidkiah en Achab, die de koning van Babel op het vuur geroosterd heeft! - omdat zij een schandelijke dwaasheid in Israël hebben begaan, overspel hebben gepleegd met de vrouwen van hun naasten en in mijn naam een woord hebben gesproken, dat een leugen was, dat Ik hun niet had opgedragen. Ja, Ik weet het wel en ben er getuige van, luidt het woord des HEREN”** (Jer.29:20-23). Geen wonder dat Israël een nieuw hart en een nieuwe geest nodig heeft (Ezechiël 18:31). Jeremia zegt: **“Ik zal met alle volken waaronder Ik u verstrooid heb, voorgoed afrekenen, maar met u zal Ik niet voorgoed afrekenen, doch naar recht u tuchtigen, al zal Ik u zeker niet vrij laten uitgaan”** (Jer.30:11). De profeet Jeremia verklaarde dat, als gevolg van haar falen om het woord van de Heer te horen: “zal dat gehele land tot een oord van puinhopen, tot een woestijn worden. Deze volken nu zullen de koning van Babel dienstbaar zijn zeventig jaren; **maar na verloop van zeventig jaren zal Ik aan de koning van Babel en dit volk, luidt het woord des HEREN, hun ongerechtigheid bezoeken, ook aan het land der Chaldeeën, en Ik zal dat tot eeuwige woestijnen maken”** (Jer.25:11-12). Met de ondergang van het Perzische rijk rond 330 v.Chr. viel de structuur van de wereldregering in handen van Griekenland. Alexander de Grote, geboren in 356 v.Chr., marcheerde Azië binnen met ongeveer 40.000 goed gedisciplineerde soldaten, ontmoette de Perzische troepen in de slag bij Arbela en vernietigde ze volledig in 334 v.Chr. Tegen deze tijd in de wereldgeschiedenis hadden de verbannen Joden in Babylon zich verspreid, terwijl een overblijfsel 200 jaar eerder naar Israël was teruggekeerd.

De klap van Babylons val had door de hele oosterse wereld weerklonken en de lang verwachte tijding: **“Gevallen, gevallen is Babel”** (Jes.21:9), had de oren van alle gevangen Israëlieten bereikt. Sommigen gaven gehoor aan de oproep van die genereuze Perzische koning, Kores de Grote, die uiting gaf aan Gods vastbeslotenheid om de stad Jeruzalem en de tempel te herbouwen, die beide in de dagen van Nebukadnessar werden verwoest. De reikwijdte van Jesaja's profetie bestrijkt de periode van 649 tot 588

v.Chr., tijdens de wereldomvattende heerschappij van Nebukadnessar. De profeet werd geboren in 667 v.Chr. en stierf in 584 v.Chr., oftewel in de periode van Israëls ballingschap.

ISRAËLS HOOP OP HERSTEL

Aangaande Israëls hoop op herstel zei God tot de profeet, “zeg tot Jeruzalem: **Het worde bewoond; tot de steden van Juda: Laten zij herbouwd worden, haar puinhopen richt Ik weer op; die tot de diepte zeg: Verdroom, uw rivieren doe Ik opdrogen** (waarschijnlijk een verwijzing naar de rivieren van Babel, Ps.137:1); **die tot Kores zeg: Mijn herder, hij zal al mijn welbehagen volvoeren door tot Jeruzalem te zeggen: Het worde herbouwd en de tempel worde gegrondvest**” (Jes.44:26-28).

Deze profetische aanwijzingen strekken zich uit tot in de verre toekomst, maar ze zijn onlosmakelijk verbonden met het verleden. Ezra schreef in zijn geschiedenis van de terugkeer van de Joden: “In het eerste jaar van Kores, de koning van Perzië, wekte de HERE, opdat het woord des HEREN, door Jeremia verkondigd, zou worden voltrokken, de geest van Kores, de koning van Perzië, op, om door zijn gehele koninkrijk, ook in geschrifte, deze oproep te doen uitgaan: **Zo zegt Kores, de koning van Perzië: alle koninkrijken der aarde heeft de HERE, de God des hemels, mij gegeven en Hij heeft mij opgedragen Hem een huis te bouwen in Jeruzalem, in Juda. Wie nu onder u tot enig deel van zijn volk behoort - zijn God zij met hem, hij trekke op naar Jeruzalem, in Juda, en bouwe het huis van de HERE, de God van Israël, dat is de God, die in Jeruzalem woont**” (Ezra 1:1-3).

Het antwoord hierop van de kinderen Israëls was zodanig dat 42.360 van de gemeente plus 7.337 van hun slaven en slavinnen zich aansloten bij de terugkeer naar Jeruzalem (Ezra 2:64-65). We zien dat maar vier afdelingen van priesters (zonen van Aäron) terugkeerden van de 24 afdelingen die er in de tijd van Salomo waren, wat aangeeft dat slechts een zesde van hen terugkeerde naar Jeruzalem voor hun speciale dienst aan God. In het plan van God voor Zijn heerschappij zou Jeruzalem de enige plaats zijn waar offers gebracht zouden worden en de zonen van Sadok de enige dienaren aan het altaar. Het werd Leviëten verboden om “het priesterlijke ambt” uit te oefenen omdat ze “zich ver van Mij verwijderd hebben, toen Israël afdwaalde - zij zijn immers van Mij afgedwaald achter hun afgoden aan “ (Ezech.44:10,15,16).

Wat moet het een bijzondere aanblik zijn geweest om deze groep Joden Babylon te zien verlaten! Stamhoofden, priesters, Leviëten, zangers, bedienden en het volk gingen in een vreugdevolle optocht uit, geïnspireerd door het gevoel dat zij de kinderen van God waren. In het jaar 537 v.Chr. keerden de ballingen Babylon de rug toe. Daniël bleef achter, een oude man, in een hoge positie in de regering.

Het was in de tijd van Israëls ballingschap dat “**het woord tot Jeremia kwam over het gehele volk van Juda in het vierde jaar van Jojakim, de zoon van Josia, de koning van Juda (dit is het eerste jaar van Nebukadnessar, de koning van Babel), dat de profeet Jeremia over het gehele volk van Juda en alle inwoners van Jeruzalem gesproken heeft: Van het dertiende jaar van Josia, de zoon van Amon, de koning van Juda, tot op deze dag, drieëntwintig jaren lang, is het woord des HEREN tot mij gekomen**” (Jer.25:1-3).

Hier ligt voor ons de goddelijke chronologie die de naderende zeventigjarige ballingschap van Juda laat zien. Let erop dat Josia, een koning in Juda, zijn regering begon in het jaar 597 v.Chr. Daarom zou het “dertiende jaar” van zijn regering 584 v.Chr. zijn. De regering van Josia eindigde in 566 v.Chr. Deze datum is gebaseerd op II Kronieken 34:1, waar we lezen: “**hij regeerde eenendertig jaar te Jeruzalem.**” Deze vrome koning “brak de altaren der Baäls af; de wierookaltaren die daarop stonden, hieuw hij om; de gewijde palen, de gesneden en de gegoten beelden verbrijzelde en verpulverde hij...” Op deze manier maakte hij een eind aan de afgoderij in Juda. Na Josia’s dood “nam het volk des lands Joachaz, de zoon van Josia; zij zalfden hem en maakten hem koning in de plaats van zijn vader. Joachaz was drieëntwintig jaar oud, toen hij koning werd; hij regeerde drie maanden te Jeruzalem” (II Koningen 23:30-31). Hij werd opgevolgd door Jojakim, die “**vijfentwintig jaar oud [was], toen hij koning werd; hij regeerde elf jaar te Jeruzalem**” (II Koningen 23:36). Net als zijn vader Joachaz deed hij “**wat kwaad is in de ogen des HEREN,**

geheel zoals zijn vaderen gedaan hadden” (II Koningen 23:37). Aangezien zijn regering in 566 v.Chr. begon en 11 jaar duurde, zal zijn heerschappij zijn geëindigd in 555 v.Chr. Het was tijdens zijn korte regering dat Nebukadnessar, de koning van Babylon, optrok en **“Jojakim werd hem onderdanig**, maar daarna kwam hij weer tegen hem in opstand” (II Koningen 24:1). Omdat Manasse gezondigd had, “zond de HERE tegen hem de benden der Chaldeeën, en die van Aram, Moab en de Ammonieten; Hij zond hen tegen Juda om het te gronde te richten” (II Koningen 24:2). Dit was Gods straf voor “het onschuldige bloed dat hij vergoten had; hij had immers Jeruzalem gevuld met onschuldig bloed” (II Koningen 24:4).

Let er goed op dat volgens Daniël 1:1: **“In het derde jaar der regering van Jojakim, de koning van Juda, kwam Nebukadnessar, de koning van Babel, naar Jeruzalem en belegerde het.”** Aangezien Jojakim in 566 v.Chr. koning werd, zou “het derde jaar” van zijn regering overeenkomen met het jaar 563 v.Chr., het jaar dat de profetie van Jeremia over de zeventig jaar ballingschap van Juda inluidde. Deze profetische uitspraak vinden we in de woorden van de profeet Jeremia. Wij lezen: **“dan zal dat gehele land tot een oord van puinhopen, tot een woestijn worden. Deze volken nu zullen de koning van Babel dienstbaar zijn zeventig jaren; maar na verloop van zeventig jaren zal Ik aan de koning van Babel en dit volk, luidt het woord des HEREN, hun ongerechtigheid bezoeken, ook aan het land der Chaldeeën, en Ik zal dat tot eeuwige woestijnen maken”** (Jer.25:11-12). Op basis van Gods chronologie eindigden de zeventig jaren van gevangenschap in 493 v.Chr. Dit is een opmerkelijk moment in het leven van de twaalf stammen van Israël die in ballingschap waren gegaan. Om de lezer dit goddelijke scenario beter te laten begrijpen, is aan deze studie een schema gevoegd met de koningen van Juda, die onmiddellijk voorafgingen aan de 70 jaar ballingschap. Het is buitengewoon belangrijk te beseffen dat tegen de tijd dat de 70 jaar van ballingschap van Juda in het land Babylon waren geëindigd, alle twaalf stammen van Israël een verstrooid volk bleken te zijn. Terwijl een groot aantal Joden achterbleef in Babylon en Assyrië, reikte de exodus van de post-exilische Joden westwaarts naar Egypte en langs de noordelijke kusten van Afrika. Let op **Schema 3** met de titel “De oude wereld rond 400 v.Chr.”, die de migratie van de Israëlieten naar de toenmalige Romeinse wereld (rond de tijd van Christus) laat zien.

William Fairweather definieert in zijn boek *From The Exile To Advent* (gedrukt in 1894) de Joodse verstrooiing als volgt: **1)** Joden die voorbij de Eufraat woonden, **2)** Joden die in Syrië woonden, vooral in Antiochië en Damascus, dit is inclusief de Joden die tot in Klein-Azië waren doorgedrongen, **3)** de grootste uittocht was naar Egypte, waar meer dan een miljoen Joden in Alexandrië woonden onder de Egyptische heerser Ptolemaeus I, en **4)** de verstrooiing onder de Grieken, waaronder grote aantallen die in Thessalonika, Berea, Athene en Korinthe, de eilanden Cyprus en Kreta woonden, en een talrijke gemeenschap die in Rome woonde en veel groter was dan 100.000. Als we het aantal Joden dat in de verstrooiing leefde, inclusief Palestina, bij elkaar optellen, waren het tegen het jaar 4 v.Chr., het jaar van de geboorte van Christus, maar liefst 5.500.000; we kennen de precieze identiteit van deze Joden in hun respectievelijke stammen niet. Het is echter niet juist om aan te nemen dat de twaalf stammen ooit verloren zijn gegaan. In de brief van Jakobus lezen we: “Jakobus, een dienstknecht van God en van de Here Jezus Christus, groet de twaalf stammen in de verstrooiing” (Jac.1:1). Petrus schrijft: “Petrus, een apostel van Jezus Christus, aan de vreemdelingen, die in de verstrooiing zijn in Pontus, Galatië, Kappadocië, Asia en Bitynië, de uitverkorenen naar de voorkennis van God, de Vader, in heiliging door de Geest, tot gehoorzaamheid en besprenging met het bloed van Jezus Christus: genade en vrede worde u vermenigvuldigd” (I Petr.1:1-2). Dit is een korte beschrijving van de locatie van enkele van de tot het christendom bekeerde twaalf stammen van Israël in 60 na Christus. Maar het is belangrijk op te merken dat vanaf de dagen van de apostelen de strikte identiteit van de twaalf stammen niet bekend is. Sommigen, zoals Paulus, die een Benjaminit was, wisten dat wel, want zij hadden enkele gegevens over hun afstamming, maar het algemene probleem blijft zelfs tot op de dag van vandaag bestaan, en de oplossing ervan wacht op de terugkeer van Elia. Deze belangrijke missie van Elia wordt ernstig veronachtzaamd.

Ik raad u aan het uitstekende overzicht te lezen dat wijlen Otis Q. Sellers ons heeft gegeven over “De bediening van Elia”, nummer **91** van Seed & Bread.

AFRONDING VAN NEBUKADNESSARS DROOM

Als we onze aandacht weer richten op de uitleg van Nebukadnessars droom, herinneren we ons de beschrijving van het “grote beeld”. Met de vernietiging van het Babylonische Rijk viel de toen heersende heerschappij in handen van de Medo-Perzische machthebbers Artachsasta en Darius I. De beschrijving van Artachsasta, koning van Perzië, vinden we in Ezra 7:11-28. Het was deze Artachsasta, koning der koningen (hier Kores genoemd) die het decreet aan Ezra uitvaardigde om allen van het volk van Israël en priesters en Levieten in zijn rijk, die daartoe uit eigen vrije wil bereid waren, om op te gaan naar Jeruzalem (Ezra 7:13). Onder zijn bewind genoot Israël een bevoorrechte positie en een tijd van vrede en welvaart. Dit decreet heeft Ezra zeer verheugd (Ezra 7:27-28). In de dagen van Nehemia die daarop volgden, tot het twintigste jaar van koning Artachsasta, bad Nehemia tot de Here God des hemels, om voorbede te doen voor degenen die overbleven van de ballingschap om terug te keren naar Jeruzalem om de muur van Jeruzalem te bouwen (Neh.1:2-18). Welk succes ze hebben gehad is niet bekend. Maar de muur van Jeruzalem werd herbouwd met zijn poorten, en in recordtijd (vijf maanden). De laatste van de koningen van Perzië regeerde tot 332 v.Chr. De Perzische periode duurde 156 jaar, maar Perzië bestond slechts ongeveer 100 jaar als wereldmacht. Politiek gezien ziet het ernaar uit dat de macht van het Perzische rijk afnam vanaf het einde van het Babylonische Rijk, hoewel het geografisch nog meer dan 50 jaar groeide.

Na de ineenstorting van het Perzische rijk kwam het Griekse rijk, dat bestond van ongeveer 331 tot ongeveer 167 v.Chr. Deze periode van wereldheerschappij wordt omschreven als “buik en lendenen van koper” (Dan.2:32) in Daniëls beschrijving van het grote beeld. Onder de Ptolemeeën, de Griekse koningen van Egypte, bleef het aantal Israëlieten dat in de verstrooiing leefde toenemen. De exacte aantallen zijn niet bekend, hoewel er volgens de Romeinse volkstellingen rond het einde van de Handelingenperiode ongeveer 5.500.000 Israëlieten waren die deel uitmaakten van de diaspora (zie *Seed & Bread*, nummers 177 en 178). De Joden werden overal welwillend behandeld; ze hadden vrijheid van godsdienst en waren vrijgesteld van militaire dienst. Onder de Ptolemeeën in Egypte bekleedden velen van hen de hoogste posities, zowel burgerlijk als militair. Het stroming in het jodendom dat zich in de verstrooiing ontwikkelde, verschilde aanzienlijk van die in Palestina. De Alexandrijnse Jood was in de praktijk zowel Jood als Griek. Hij hield vast aan het geloof in Yahweh en aanbad oprecht de God van zijn vaders, maar hij sprak de Griekse taal, had een Griekse opvoeding genoten en had veel van de Griekse ideeën en cultuur overgenomen en werd daarom een 'hellenist' genoemd. Toch waren zij in deze positie in de eerste plaats Joden en dan pas Grieken en op alle “fundamentele zaken” stemden ze overeen met hun broeders in Palestina. Ondanks de verstrooiing bleef het hart van het volk kloppen voor Jeruzalem.

Niettemin nam na verloop van tijd de invloed van de Griekse koningen van Egypte en Syrië (die jaloers waren op de Joden en meedogenloos waren in hun pogingen om Juda te vernietigen) af, en gedurende 100 jaar werd Juda onafhankelijk onder de Makkabeeën. Toen, in 63 v.Chr., werd de invloed van Rome allesoverheersend en veroverden de Romeinse legioenen een groot deel van de beschaafde wereld, onder de twaalf Caesars en de Herodiaanse familie. In **Schema 4**, “Christendom in de eerste eeuw”, laten we in chronologische volgorde de regering zien van de eerste vijf opeenvolgende Caesars, na de regering van de dictator Julius Caesar, 49 tot 44 v.Chr. Geboren in 100 voor Christus, werd hij een wrede en verraderlijke tiran die een groot deel van Europa veroverde. Wat een contrast met de regering van koning Nebukadnessar, een godvrezende monarch. Hij werd opgevolgd door Augustus Caesar, die regeerde van 42 v.Chr. tot 14 n.Chr. De door Rome beheerste wereld nam met 4.937.000 mensen toe in 14 n.Chr. (in de tijd van zijn regering). Het koninkrijk wordt door Daniël beschreven als het vierde koninkrijk, “hard als ijzer; juist zoals ijzer alles verbrijzelt en vermorzelt; en gelijk ijzer, dat vergruizelt, zal dit die allen verbrijzelen en vergruizelen” (Dan.2:40). Dat is de Bijbelse beschrijving van het vierde koninkrijk in het grote beeld met “zijn benen van ijzer” (Dan.2:33). Het was tijdens het bewind van Augustus Caesar dat Herodes de Grote, tetrarch van Palestina, de tempel op grote schaal herbouwde om daarmee de steun van de Joden te krijgen. Dit was de tempel waarover Johannes 2:20 zegt: “De Joden dan zeiden: Zesenveertig jaren is over deze tempel gebouwd”. In het jaar 4 v.Chr. stierf Herodes en werd Jezus Christus geboren.

JERUZALEM VOOR DE TWEEDE KEER VERWOEST

De heerschappij van Rome over het volk van Juda betrof de periode van 63 v.Chr. tot ongeveer 70 n.Chr. In het jaar 70 n.Chr. besloot de Romeinse keizer Titus de aanstootgevende en opstandige Joden uit de weg te ruimen. Zo begon een belegering van Jeruzalem die leidde tot de dood van duizenden Joden, de totale verwoesting van de tempel en de stad Jeruzalem. De geschiedschrijver Josephus beweert dat bij de verwoesting van dit prachtige bouwwerk het aantal mensen dat tijdens deze oorlog gevangen werd genomen 97.000 bedroeg en het aantal dat tijdens dit beleg omkwam 1.100.000. Honger, woede, wanhoop en waanzin maakten zich van de stad meester. Moeders doodden en verslonden hun eigen kinderen. En met de verwoesting van de tempel kwam er een einde aan de dagelijkse offers en diensten van de priesters. Terwijl het Romeinse Rijk tot ongeveer 400 n.Chr. bleef bestaan, hield het land Israël op een politieke entiteit te zijn. De profeet Hosea had, sprekend aan de vooravond van de Assyrische ballingschap, verkondigd: “Eens echter zullen de kinderen Israëls talrijk wezen als het zand der zee, dat niet te meten of te tellen is. En ter plaatse waar tot hen gezegd wordt: Gij zijt mijn volk niet - zullen zij genoemd worden kinderen van de levende God” (Hosea 1:10). Hosea waarschuwde ernstig: “Want vele dagen zullen de Israëlieten blijven zitten zonder koning en zonder vorst, zonder offer en zonder gewijde steen, zonder efod of terafim. Daarna zullen de Israëlieten zich bekeren, en de HERE, hun God, zoeken, en David, hun koning, en bevende komen tot de HERE en tot zijn heil - in de dagen der toekomst. (Hebr. ‘acharit hayyamim, ‘laatst der dagen’)” (Hos.3:4-5). Het is nu bijna 2.800 jaar geleden dat deze woorden voor het eerst werden uitgesproken. Gedurende deze tijd zijn ze “zonder” de meeste elementen die hun goddelijke religie symboliseerden geweest. David, hun koning, is dood en begraven, in afwachting van de opstanding. Wil deze belofte van herstel vervuld zal worden, dan moet God ingrijpen en het Israël van God onder de band van het verbond brengen. Het Davidische verbond moet vervuld worden. Tegen het jaar 70 n.Chr. was het volk Israël door oorlog gedecimeerd, sterk verarmd en verspreid onder de volken (voornamelijk die van de omringende naties van het Romeinse Rijk), omdat ze geen eigen plaats meer hadden. In deze tijd zijn zij die rechtmatig deel uitmaken van het zaad van Abraham, Isaak en Jakob, te vinden in elke uithoek van de wereld. Met het verval en de ondergang van het Romeinse Rijk zijn de mensen die we Joden of Israëlieten noemen gewoon burgers van een van de naties en dat zal zo blijven tot de tijd dat God besluit om “u bijeen [te] brengen uit de landen waarin gij verstrooid zijt” (Ezech.20:33-35).

ISRAËL VANDAAG

In het laatste deel van beschrijving van het grote beeld zien we voeten en tenen, deels van pottenbakkersleem en deels van ijzer. Het koninkrijk verdeelde zich... “En dat gij de voeten en de tenen gezien hebt deels van pottenbakkersleem en deels van ijzer, betekent, dat dit een verdeeld koninkrijk wezen zal: wel zal het iets van de hardheid van het ijzer aan zich hebben, juist zoals gij gezien hebt ijzer gemengd met kleiachtig leem, en de tenen der voeten deels van ijzer en deels van leem; ten dele zal dat koninkrijk hard zijn, en ten dele zal het broos zijn. Dat gij gezien hebt ijzer vermengd met kleiachtig leem, betekent: zij zullen zich door huwelijksgemeenschap vermengen, maar met elkander geen samenhangend geheel vormen, zoals ijzer zich niet vermengt met leem” (Dan.2:34, 41-43). Dit is een treffende beschrijving van de naties van de wereld zoals ze vandaag de dag bestaan. We zijn nu getuige van de fragmentatie van het menselijk bestuur op wereldschaal. Terroristen en anarchisten zijn bijna onaantastbaar, omdat naties afbrokkelen en in wanorde verkeren. Dat is op dit moment duidelijk zichtbaar in de Balkanlanden en verschillende Afrikaanse landen. God staat op het punt om in te grijpen om de heerschappij over de mensen op aarde op zich te nemen. De wereld heeft de interventie van God nodig en wacht daarop. De noodzaak is cruciaal voor de mensheid. In de woorden van de psalmist David: “Sta op, HERE, laat de sterveling niet zegeprelen, laat de volken voor uw aanschijn gericht worden. Jaag hun schrik (ontzag) aan, HERE, zodat de volken erkennen, dat zij stervelingen zijn” (Ps.9:20-21). Op dat moment in de tijd zullen de woorden van Daniël in vervulling gaan: “... de steen (symbolisch voor de heerschappij van God) die het beeld getroffen had, werd tot een grote berg, die de gehele aarde vulde” (Dan.2:35). Deze actie zal Gods

aanvaarding van de heerschappij zijn. Uiteindelijk zal de lange nacht van Israëls duisternis eindigen en zal elk volk op aarde onderworpen worden aan de “enige Heerser..., de Koning der koningen en de Here der Heren” (I Tim.6:15). Moge God snel en genadig handelen.

SAMENVATTING

Het Israël van God is momenteel verstrooid onder de volken en blijft gering in aantal, zoals Mozes had voorspeld in Deuteronomium 4:27. De erkenning van Israël in 1948 als een onafhankelijke staat vervulde geen enkele regel van Bijbelse profetie. Nu, 50 jaar later, zijn haar gelederen in feite gedecimeerd en hebben golven van terrorisme grote angst en verlies van mensenlevens over dat volk gebracht. De oude stad Jeruzalem ligt nog steeds in puin. Het wordt bewoond, maar niet door God, noch door de priesters van God die in de tempel offeren. Jesaja verkondigde: “Zo zegt de HERE, uw Verlosser... Ik ben de HERE, die alles gemaakt heb... die tot Jeruzalem zeg: Het worde bewoond; tot de steden van Juda: Laten zij herbouwd worden... die tot Kores zeg: Mijn herder, hij zal al mijn welbehagen volvoeren door tot Jeruzalem te zeggen: Het worde herbouwd en de tempel worde gegrondvest” (Jes.44:24-28). Het is mogelijk dat dit een dubbele profetie is, die eenmaal gedeeltelijk is vervuld en dat opnieuw zal worden in het toekomstige Koninkrijk van God.

De volgende stap voor Israël is het herstel van het volk. “Zo zegt de Here HERE: zie, Ik open uw graven en zal u uit uw graven doen opkomen, o mijn volk, en u brengen naar het land Israëls... zie, Ik haal de Israëlieten weg uit de volken naar wier gebied zij gegaan zijn; Ik zal hen van alle kanten bijeenverzamen en hen naar hun land brengen” (Ezech.37:12, 21). Voor Israël ligt een periode van onovertroffen tijd van vreugde en grote geestelijke zegeningen. Israël zal opnieuw Gods volk zijn en zal aanbidden in een nieuw Jeruzalem en een nieuwe Tempel (Jes.60:14, 62:1-4). Zij zullen het grootste volk ter wereld zijn en Gods beloften aan Abraham zullen volledig vervuld worden (Gen.12:1-3, 15:18-21, 17:2-9, 22:15-18).

EINDE